

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора філологічних наук,
професора, професора кафедри романо-германських мов

Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

Ніконової Віри Григорівни

на дисертацію **Андрухович Алли Анатоліївни**

**«Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту
SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі»**,

подану до захисту на здобуття ступеня

доктора філософії з галузі знань

03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Актуальність дисертаційного дослідження А. А. Андрухович є беззаперечною та зумовлюється сукупністю чинників як суспільного, так і наукового характеру. Дисертація є актуальною з огляду на зростання впливу медіадискурсу на формування суспільної свідомості та інтерпретацію соціально значущих явищ, передусім війни та військової ідентичності. В умовах сучасних глобальних безпекових трансформацій, пов'язаних із збройними конфліктами, особливої значущості набуває аналіз мовної репрезентації образу військовослужбовця як носія соціальних, культурних та ідеологічних смислів. Крім того, в контексті інтенсифікації безпекових процесів на початку XXI століття актуалізується вивчення мовних механізмів відтворення воєнної реальності у медіапросторі. Дослідження концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі є своєчасним і науково обґрунтованим, оскільки дозволяє розкрити механізми формування колективних уявлень про війну, героїзм, жертву й обов'язок у європейському медійному просторі. Актуальність роботи також посилюється її міждисциплінарним характером, що

інтегрує підходи лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та дискурс-аналізу. Аналіз концепту SOLDAT (військовий) як складної лінгвокультурної одиниці сприяє глибшому осмисленню процесів формування колективної свідомості, ідеологічних настанов і ціннісних орієнтирів у німецькомовному соціумі. Водночас дисертаційне дослідження узгоджується з провідними тенденціями розвитку когнітивної лінгвістики, медіалінгвістики та дискурс-аналізу, що засвідчує його актуальність і наукову релевантність.

Дисертацію виконано як індивідуальний проєкт у межах комплексного плану науково-дослідницької роботи кафедри романо-германських мов Національної академії Служби безпеки України. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії Служби безпеки України 29.12.2022 р., протокол № 15, уточнено 23.10.2025 р., протокол № 10.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Наукові результати дисертації є належно обґрунтованими та достовірними, що забезпечується використанням міждисциплінарної методології (лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, корпусна лінгвістика, дискурс-аналіз), поєднанням якісних і кількісних методів аналізу (етимологічного, семантичного, словотвірного, корпусного, контекстуального, колокаційного, дискурс-аналізу і фреймового моделювання) і репрезентативною джерельною базою (314 позицій теоретичних джерел, із них 185 – іноземних, і 238 позицій довідкового й ілюстративного матеріалу), що становить одну з необхідних умов забезпечення вірогідності результатів філологічних досліджень, достатньою їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях.

Емпірична база дослідження є репрезентативною, оскільки охоплює значні масиви німецькомовних медіатекстів із авторитетних корпусів (DWDS, ZDL, Leipzig Corpora Collection) протягом тривалого періоду (1993–2025 рр.). Корпус аналізованого матеріалу становить 45 000 дискурсивних фрагментів, а релевантними для фреймового моделювання стали 6 800 дискурсивних фрагментів із німецькомовних медіатекстів різних жанрів (інформаційних,

аналітичних, публіцистичних, коментарів). Застосування сучасних інструментів статистичної верифікації даних дозволяє забезпечити статистичну валідність результатів аналізу.

3. Наукова новизна дослідження.

У дисертації вперше здійснено комплексний багаторівневий аналіз концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі як динамічної лінгвокультурної одиниці; реконструйовано словотвірне гніздо з вершиною Soldat і встановлено зв'язок між морфологічною продуктивністю та дискурсивною семантикою. Дисертантка розробила фреймову модель концепту SOLDAT (військовий), що інтегрує ідентифікаційний, акціональний, інституційний, аксіологічний та інтертекстуальний виміри. Дисертація містить ґрунтовний опис амбівалентності медійного образу військовослужбовця як героя та як жертви війни. Також уточнено роль інтертекстуальних і меметичних структур у формуванні медійного образу військового.

Отже, в дисертаційній праці А. А. Андрухович поставлене наукове завдання виконано повністю, здобувачка продемонструвала високий рівень володіння методологією наукового дослідження. Отримані результати мають високий рівень теоретичної значущості та відповідають сучасним вимогам до дисертаційних досліджень філологічного профілю.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Теоретична цінність дисертаційного дослідження полягає у подальшому розвитку положень лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та дискурсології шляхом комплексного аналізу вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі. У роботі поглиблено наукові уявлення про концепт як багатовимірну ментально-мовну одиницю, що інтегрує структурно-семантичні, аксіологічні, когнітивні та дискурсивні параметри. Запропонована модель комплексного аналізу поєднує корпусний, лексико-семантичний, словотвірний і фреймовий підходи, що розширює методологічний інструментарій сучасних лінгвістичних студій.

Вагомим теоретичним здобутком є обґрунтування фреймової організації концепту SOLDAT (військовий) та виявлення його дискурсивних векторів реалізації у медіапросторі. Уточнено механізми стереотипізації, метафоризації та аксіологічної амбівалентності в процесі мовної репрезентації військової тематики, що сприяє глибшому розумінню взаємодії мови, мислення та соціокультурного контексту. Результати дослідження також розширюють теорію медіадискурсу, зокрема в аспекті його впливу на формування колективної свідомості та національної картини світу.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх застосування в освітньому та науково-дослідницькому процесах. Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані при розробленні курсів із лінгвокультурології, медіалінгвістики, когнітивної семантики, дискурс-аналізу, а також у викладанні німецької мови (зокрема у курсах з лексикології, стилістики та перекладознавства). Запропоновані методики аналізу можуть слугувати основою для подальших досліджень концептів у різних мовах і типах дискурсу. Окрім цього, результати роботи можуть бути використані у практиці перекладу та медіакомунікації, зокрема для адекватної інтерпретації та відтворення військово-політичної лексики, а також у сфері інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій, де важливим є розуміння мовних механізмів формування образу військовослужбовця.

Практичну цінність дослідження підсилюють положення, апробовані у навчальному посібнику А. А. Андрухович «Лінгвокультурна специфіка білінгвального перекладу номінацій військових концептів німецькомовного дискурсу» (Київ : Нац. акад. СБУ, 2024), у якому систематизовано підходи до аналізу військових концептів та обґрунтовано стратегії їх адекватного відтворення в міжкультурній комунікації.

Таким чином, дисертаційне дослідження А. А. Андрухович має як значний теоретичний потенціал, так і прикладну цінність, що підтверджує його актуальність і перспективність у сучасному мовознавстві.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

За своїм змістом дисертація А. А. Андрухович повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія та напрямом досліджень освітньо-наукової програми «Філологія». Дисертація на правах рукопису має чітку структуру і містить всі необхідні для дисертаційної праці структурні елементи: вступ, п'ять розділів, що складаються з підрозділів, висновки, список використаних джерел і 12 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку, основний текст викладено на 194-х сторінках. Логічна структура роботи забезпечує поступовий перехід від визначення теоретичних засад (Розділ 1) і опису методологічного підґрунтя (Розділ 2) дослідження до практичного аналізу: семантики і культури (Розділ 3), дискурсу і функціонування (Розділ 4), когнітивної моделі (Розділ 5). Такий підхід демонструє рух від абстрактного до конкретного і далі – до узагальнення. Обсяг наукової праці відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

У *Вступі* обґрунтовано вибір теми, сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет і матеріал дослідження, визначено методологію, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, надано інформацію про апробацію результатів дослідження та наукові публікації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту в німецькомовному медіадискурсі» формує понятійно-категоріальний апарат і теоретичний фундамент дослідження. Позитивно оцінюємо систематизовані у першому розділі теоретичні засади вивчення концепту в когнітивній лінгвістиці (підрозділ 1.1) і лінгвокультурології (підрозділ 1.2), зокрема, статус і структура концепту як багатовимірного утворення (поняттєвий, образний, аксіологічний, емоційний компоненти), підходи до вербалізації концептів та їхніх мовних репрезентантів, роль стереотипів і колективної свідомості у формуванні образу військового. Логічно доповнює перший розділ характеристика медіадискурсу як середовища актуалізації концептів, зокрема його мультимодальність і соціальна роль (підрозділ 1.3). Перший розділ відзначається теоретичною глибиною, логічною

побудовою та структурованістю. Авторка чітко окреслює концептуальні засади дослідження, спираючись на доречний науковий апарат і міждисциплінарний підхід, що вказує на інноваційний характер роботи.

Другий розділ «Методологічні засади визначення лінгвокультурних параметрів вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі» відповідає на питання: «як саме проводиться дослідження?». У другому розділі, присвяченому опису методики та інструментарія аналізу, обґрунтовано міждисциплінарний підхід (лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, дискурс-аналіз); описано методи (етимологічний, лексикографічний, словотвірний; корпусний, колокаційний, статистичний, дискурс-аналіз і фреймове моделювання); охарактеризовано емпіричну базу – корпуси німецькомовних медіатекстів (DWDS, Leipzig Corpora тощо); пояснено процедуру кількісної і якісної обробки даних. Загалом, другий розділ створює міцний методологічний фундамент для подальших, практичних розділів дисертації, концентруючи увагу на когнітивно-дискурсивному аналізі тексту.

Розділи 3–5 дисертації утворюють цілісну аналітичну частину дослідження, у межах якої концепт SOLDAT (військовий) розглядається як багатовимірний лінгвокультурний, дискурсивний та когнітивний структура.

У третьому розділі «Номінативні параметри вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі» здійснено ґрунтовний аналіз змісту концепту SOLDAT (військовий) як лінгвокультурної одиниці. У центрі уваги перебувають історико-культурні чинники формування образу військового, що дають змогу простежити його генезу та трансформацію в німецькомовному соціокультурному просторі. Значну увагу приділено аксіологічному виміру концепту, зокрема виявленню системи ціннісних орієнтацій, які структурують його сприйняття. Реконструйовано синонімічний простір і лексико-семантичне поле (понад 500 одиниць), що відображає багатство та ієрархічну організацію мовних репрезентацій концепту SOLDAT (військовий). Окремо проаналізовано метафоричну репрезентацію, у межах якої виокремлено героїчну, жертвовну та критичну моделі осмислення образу військового. Узагальнення цих параметрів

дозволило виявити амбівалентність концепту SOLDAT (військовий), який у медійному просторі постає як герой, жертва або інструмент насильства. Таким чином, цей розділ є ключовим для розкриття семантики та культурного змісту концепту SOLDAT (військовий).

Четвертий розділ «Дискурсивні параметри реалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіапросторі» присвячено аналізу актуалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі. У ньому досліджуються контекстуальні патерни вживання, а також колокації та частотні моделі, що дозволяють виявити типові способи його актуалізації в медіатекстах. На основі дискурс-аналізу виокремлено основні дискурсивні вектори реалізації концепту SOLDAT, зокрема мілітаризаційний, патріотичний, гуманістичний, медіаполітичний та інтертекстуальний. Показано, що концепт SOLDAT (військовий) виконує важливу роль у конструюванні медійної реальності, впливаючи на формування ідеологічних наративів і суспільних уявлень про війну та військового. Отже, розділ демонструє динаміку реалізації концепту SOLDAT (військовий) у реальному мовленні засобів масової інформації.

П'ятий розділ «Когнітивні параметри концепту SOLDAT (військовий) на основі фреймового моделювання» репрезентує когнітивний рівень аналізу та містить фреймову реконструкцію концепту SOLDAT (військовий). У ньому побудовано систему базових фреймів – предметно-центричного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного та компаративного, що відображають різні аспекти концептуалізації військового. Детально описано внутрішню структуру концепту SOLDAT (військовий) через систему слотів і сценаріїв, що забезпечують його когнітивну організацію. Показано, що концепт SOLDAT (військовий) інтегрує інституційні, аксіологічні, емоційні та соціальні параметри, формуючи складну багаторівневу модель. Особливий акцент зроблено на динамічності й адаптивності концепту SOLDAT (військовий) у сучасному медіапросторі, що зумовлено змінами соціально-політичного контексту та медійних практик. Таким чином, цей розділ узагальнює результати дослідження на когнітивному рівні та демонструє цілісну модель концепту SOLDAT (військовий).

У сукупності практичні розділи відображають послідовний перехід від семантико-культурного опису концепту SOLDAT (військовий) до аналізу його дискурсивної реалізації та когнітивного моделювання, що забезпечує комплексне розкриття його природи як динамічної лінгвокультурної конструкції.

Завершують дисертаційну студію чіткі та логічні *Висновки*, в яких ґрунтовно викладено основні результати наукового дослідження й окреслено ті теоретичні проблеми, які можуть стати предметом подальших наукових пошуків.

Дванадцять *додатків* до роботи, що викладені на 46-ти сторінках, є інформативними й змістовно доповнюють текст дисертації, слугують вагомим підґрунтям для заглиблення у досліджувану проблему.

Дисертація А. А. Андрухович є логічно структурованою, цілісною та завершеною науковою працею. Дисертантка досягла мети й успішно розв'язала поставлені завдання, демонструючи високий рівень самостійності дослідження, що підтверджується комплексністю аналізу та системністю висновків.

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз опублікованих праць А. А. Андрухович, як і тексту дисертації засвідчує, що дисертантка послідовно дотримується вимог академічної доброчесності. Зокрема, не виявлено академічного плагіату, елементів фабрикації чи фальсифікації. Авторка коректно покликається на джерела при використанні ідей та положень, які в них представлені, відповідно до норм законодавства про авторське право та суміжні права. Рецензована робота не містить текстових запозичень з інших праць.

7. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях та оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження висвітлено у 15-ти одноосібних публікаціях, серед яких чотири – у наукових фахових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань категорії «Б»; 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, що входить до Організації Економічного Співробітництва та Розвитку та/або

Європейського Союзу; 9 праць апробаційного характеру (тези доповідей), навчальний посібник «Лінгвокультурна специфіка білінгвального перекладу номінацій військових концептів німецькомовного дискурсу». Наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувачки.

8. Мова і стиль викладення матеріалу дисертації.

Дисертаційна праця А. А. Андрухович написана українською мовою. Текст дисертації вирізняється чіткістю, логічністю, послідовністю викладу та науковою виваженістю. Коректно використовуючи сучасні методологічні підходи і доречний термінологічний апарат, авторка демонструє вміння глибокого аналізу й інтерпретації ілюстративного матеріалу, високий рівень академічного письма. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Зміст, обсяг і кількість друкованих праць відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

9. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної праці А. А. Андрухович відповідає предметній області спеціальності 035 Філологія.

10. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Рецензована робота А. А. Андрухович заслуговує на високу оцінку, проте як справжнє творче й оригінальне дослідження продукує дискусійні вектори. Звернемо увагу на певні положення, що викликали деякі критичні міркування і мають дискусійний характер.

1. Теоретичного обґрунтування потребує об'єкт і матеріал дослідження. Зокрема, варто визначити, за якими критеріями розмежовуються «концепт», «образ» і «дискурсивна репрезентація».

Чи є можливим у межах цього аналізу чітке розмежування медійного дискурсу від політичного та військового?

2. У дисертації використано різноплановий методологічний інструментарій. Водночас постають запитання щодо результативності окремих застосованих методів.

Чи можна розглядати словникові дефініції як адекватне відображення актуального медійного значення концепту SOLDAT (військовий) і чи не звужує лексикографічний підхід можливості аналізу динамічних семантичних трансформацій концептуальних смислів у дискурсі?

Наскільки кількісні показники (зокрема частотність, PPM) здатні репрезентувати глибинні смислові та ідеологічні процеси?

3. Погоджуючись із належним науковим опрацюванням і кваліфікованою інтерпретацією фактичного матеріалу, вважаємо за доцільне звернутися до низки дискусійних питань, що потребують додаткового уточнення.

Чи доречно розглядати стереотипи як універсальний інструмент формування медійного образу військового, чи не є їхнє значення певною мірою перебільшеним?

Якою мірою словотвірна продуктивність вербалізаторів концепту SOLDAT (військовий) може слугувати надійним індикатором когнітивної значущості концепту SOLDAT (військовий)?

Наскільки виправданим є виокремлення у лексико-семантичному полі вербалізаторів концепту SOLDAT (військовий) «ядра» та «периферії» з огляду на його динамічний і контекстуально зумовлений характер?

Чи можна вважати фреймову модель універсальним інструментом аналізу медійних концептів, чи не призводить використання фреймової структури до надмірного спрощення складної багатовимірності образу військового?

11. Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Загалом, враховуючи актуальність обраної теми дослідження, його структуру, зміст, наукову новизну одержаних результатів, дисертаційну роботу Андрухович Алли Анатоліївни на тему «Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту SOLDAT (військовий) у німецькомовному медіадискурсі» слід вважати завершеним самостійним науковим дослідженням, яке виконане на належному

науково-теоретичному, методичному й емпіричному рівні, має комплексний та логічний характер, не порушує принципів академічної доброчесності, містить положення, які характеризуються науковою новизною та заслуговують на практичну реалізацію, і яке за актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю повністю відповідає всім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) щодо оформлення дисертації, а також у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Здобувачка Андрухович Алла Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри романо-германських мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

Віра НІКОНОВА